

OTDK-dolgozat

Czanek Anita
BA

2013.

Az agrárcsatlakozás eredményei - Magyarország és az Európai Unió
The results of the agricultural accession - Hungary and the European Union

Kézirat lezárásának ideje: 2013. január 8.

Tartalomjegyzék

ÁBRÁK JEGYZÉKE	
TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	
1. BEVEZETÉS	1
2. A KAP	2
3. MAGYARORSZÁG CSATLAKOZÁSA	4
3.1. A csatlakozás agrár feltételei	4
3.2. Várt eredmények	6
3.3. Átmeneti kedvezmény	6
4. VIZSGÁLT TERÜLETEK	7
4.1. Támogatások	7
4.1.1. Közvetlen termelői támogatások	8
4.1.2. Intervenció, exporttámogatás	9
4.1.3. Tárfinanszírozású projektek	10
4.1.4. Nemzeti támogatások	12
4.2. Külkereskedelem	12
4.3. Helyünk a világpiacon	15
4.4. Szerep a GDP-ben	17
4.5. Csökkenő számok	18
4.6. Problémák	21
4.6.1. Kifizetések	21
4.6.2. Birtokszerkezet	22
5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	24
FORRÁSJEGYZÉK	27
MELLÉKLET	29

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. Az agrártámogatási rendszer felépítése	8
2. A mezőgazdasági termékek külkereskedelme (milliárd Ft)	12
3. Területek megoszlása- EU-27 és Magyarország.....	15
4. Az EU kukoricatermelésének megoszlása (2008)	16
5. A SAPARD-program tervezett és tényleges forrásfelhasználása 2000-2006. (ezer euró)	22
6. Az EU búzatermelésének megoszlása (2008)	28
7. Növénytermesztés (2001-2010).....	28

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. Mezőgazdasági eredetű export és import főbb országok szerint (2011)	14
2. Mezőgazdasági külkereskedelem alakulása országonként (2007-2011).....	15
3. Mezőgazdaságból származó bevétel alakulása (2005=100%)	16
4. A mezőgazdaság részaránya a foglalkoztatásban, a GDP-ben, a beruházásban	17
5. Állatállomány alakulása (2001-2010).....	19
6. Állatsűrűségi index az EU-ban (2003; 2005; 2007)	20
7. Mezőgazdasági terület aránya az ország területéhez viszonyítva (2000-2011).....	21
8. A gazdaságok számának és mezőgazdasági területek megoszlása birtokméret szerint (2010).....	23
9. A mezőgazdaság kibocsátása az EU-ban alap áron 2000-2011 (millió euró).....	29

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

AVOP - Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program

EGK – Európai Gazdasági Közösség

EMGA – Európai Mezőgazdasági Garanciaalap

EMOGA – Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap

EMVA – Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap

KAP – Közös Agrárpolitika (angolul: Common Agricultural Policy-CAP)

NVT – Nemzeti Vidékfejlesztési Terv

SAPARD – Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Előcsatlakozási intézkedések Támogatása
(angolul: Support for Pre-Accession measures for Agriculture and Rural Development)

SAPS – Egységes Területalapú Támogatás (Single Area Payment Scheme)

SPS - Összevont Gazdaságtámogatási Rendszer (angolul: Single Payment Scheme)

*„Sok kis ember sok kis helyen, miközben sok kis dolgot megtesz,
megváltoztathatja a világ arcát.”*

Az agrárcsatlakozás eredményei

1. BEVEZETÉS

Azért választottam az agrárcsatlakozást a dolgozatom témájának, mert Magyarország számára ez az a terület, ami rengeteg lehetőséget kínál. Az adottságaink kiválóak (termőföld, napsütéses órák száma, szakképzettség), de van némi (például technológiai színvonalbeli) lemaradásunk, amire talán az Európai Unió jelentheti a megoldást. A mezőgazdasági politika sajátos helyet foglal el minden állam gazdaságpolitikájában, mivel az agrárágazat stratégiai területnek számít, éppen ezért vált rengeteg vita tárgyává a csatlakozás eredményessége, szükségessége. Az Európai Unión belül megalakuló Közös Agrárpolitika (KAP) ezért is vált a közös piac egy speciális területévé.

Dolgozatomban bemutatom csatlakozásunk feltételeit, végig követem magát a folyamatot és megpróbálok választ találni arra, hogy a magyar gazdálkodók, az Állam számára kifizetődő volt-e ez a csatlakozás. Alapvetően elmondható, hogy az Európai Unió jelentős mértékű támogatási lehetőséget biztosít tagjai számára mind mezőgazdasági, mind egyéb más szektorokban, viszont az már kérdéses, hogy ezek a támogatások mennyire elérhetőek a magyar gazdák számára. Az Unió természetesen oly módon határozza meg támogatásainak, pályázatainak feltételeit, hogy azok elősegítsék aktuális céljainak elérését, valamint kizárják a pályázati pénzek nem megfelelő felhasználását. Dolgozatomban választ próbálok találni arra, hogy milyen típusú és mekkora összegű támogatásokat hívhattak le az ország termelői, ezt milyen módon tudták felhasználni, eredményesebb-e a termelés, illetve sikeresebbek-e a magyar mezőgazdasági termékek a nemzetközi piacokon, vagy a helyzet változatlan.

A kutatás során 6 releváns témakörben kerestem adatokat. Megvizsgáltam a támogatási rendszer felépítését, az agrár típusú termékek külkereskedelmének volumenét, illetve országonkénti megoszlását, a mezőgazdaság GDP-ben, foglalkoztatásban betöltött szerepét, hogy a nemzeti források hány százalékát fordítják efféle beruházásokra. Megpróbáltam kiemelni a legfőbb problémákat, a birtokszerkezetet, a támogatások kifizetési nehézségeit, illetve a termés hozamok és az állatállomány tekintetében történt változásokat. Figyelembe vettem a csatlakozás előtti és az azt követő adatsorokat,

összehasonlítottam őket, a dolgozat végén következtetéseket vontam le, illetve néhány javaslatot fogalmaztam meg.

2. A KAP

Az európai mezőgazdaság védelemre szorul a hatékonyabban működő versenytársakkal szemben, így már az EGK (Európai Gazdasági Közösség) alapító okiratában az ún. Római szerződésben összefoglalták a legfontosabb közös célokat (Római Szerződés 39. cikk), melyek a következők: a termelékenység növelése, a megfelelő életszínvonal biztosítása, a piac stabilizálása, a folyamatos ellátás biztosítása illetve az elfogadható árszínvonal megteremtése is. Ezek azok a célok, melyek eléréseért mind a mai napig pénzügyi és egyéb támogatásokat nyújtanak, és különböző gazdasági szabályzókcal próbálják a termelőket az Unió, mint élő szervezet sejtjeit rávenni a helyes és hatékony, vagy egyelőre még annak vélt működésre.

Ugyan a mezőgazdasági termékekre eltérő piaci feltételek vonatkoznak, de az alapelvek között megtalálható az egységes piac elve, a közösségi preferencia elve és a pénzügyi szolidaritás elve is. Ezek alapján tehát egységesítették a piaci rendtartásokat, az árszabályozást, a versenyszabályokat és megengedték az áruk szabad áramlását; valamint a világpiaci árak esetleges hullámzásának ellenére, a Közösség agrárpiaca mindenképpen elsőbbséget és védelmet élvez a külső versennyel szemben. Megegyeztek egy közös pénzügyi alapon, mely finanszírozni tudja a közös agrárpolitikát, ez lett az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA). A Garancia részleg az intervenciós politika, az Orientációs szekció pedig a szerkezetátalakítás anyagi hátterét biztosította egészen 2007-ig, amikor is felbomlott és létrejött az Európai Mezőgazdasági Garanciaalap (EMGA) illetve az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap (EMVA).

A KAP 1962-ben kezdte meg működését, de működése során sok probléma merült fel. Fennállása óta többször volt szükség reformokra, többek között először 1992-ben jött az úgynevezett McSharry reformprogram, majd az Agenda 2000 programcsomag, 2003-ban pedig újból módosították az agrárpolitikát.¹

A 2003-as reform elemei, melyek a mai napig fennállnak:

¹ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról. Magyar Országgyűlés, 2002.

- a termeléshez kötött támogatások fokozatos lebontása, és egy egységes, a termelés mértékétől elválasztott összevont gazdaság-támogatási rendszer (Single Payment Scheme, SPS) bevezetése;
- a kifizetéseket környezetvédelmi, élelmiszer-biztonsági és állatjóléti követelményekhez kötik, hogy a mezőgazdasági területeket jó mezőgazdasági és környezetvédelmi állapotban kelljen tartani;
- a vidékfejlesztés megerősítése, új intézkedések, hogy a gazdák megfeleljenek a környezetvédelem, az állatjóléti és a minőségi termelés területén felállított EU-követelményeknek;
- a nagyobb termelők közvetlen kifizetéseinek csökkentése, az így nyert összegek átcsoportosítása az új vidékfejlesztési politikára;
- pénzügyi fegyelmi mechanizmus, hogy tartható legyen a 2013-ig szóló mezőgazdasági költségvetés;
- a KAP piacpolitikájának felülvizsgálata;
- aszimmetrikus árcsökkentések a tejszektorban;
- a gabonafélék havi növekményének felére való csökkentése, az akkori intervenciós ár megtartása mellett;
- a rizs-, a durumbúza-, a dió-, a burgonyakeményítő-, és a szárított takarmány piacok reformja.

Az intézkedések egy része arra irányult, hogy fenntartható legyen a KAP finanszírozhatósága, mivel a mezőgazdasági politika eléggé költséges, de törekedtek a túltermelés letörésére is.

Az újabb rendszert 2005. január 1-vel vezették be és 2 éves határidőt kaptak a tagállamok az átállásra, a 2004 után csatlakozott országok pedig egy egyszerűbb, területalapú támogatási rendszer (SAPS) használatára is lehetőséget kaptak.

Ehhez a rendszerhez csatlakozott Magyarország is, ezekre a feltételekre volt szükség a sikeres együttműködéshez.²

² http://www.euvonal.hu/index.php?op=kozossegi_politikak&id=1 (Letöltés ideje: 2012. szeptember 2.)

3. MAGYARORSZÁG CSATLAKOZÁSA

A csatlakozási tárgyalások 1998-ban kezdődtek és 2002 decemberében fejeződtek be, de a Csatlakozási Szerződés aláírására 2003 áprilisában került sor, amelyben többek között rögzítették mindazon feltételeket, jogokat és kötelezettségeket, melyekkel a magyar gazdák részt vehetnek az Európai Unió gazdaságában.

A közös agrárpolitika 2003-as reformjában bevezették az egységes támogatási rendszert, mely a közvetlen kifizetések új rendszerét jelentette, ami az unió mezőgazdasági támogatásának fő formáját képezi. Ebben a támogatások már nem kötődtek a termeléshez, hanem terület alapúak. Az egységes támogatás szem előtt tartja a környezetvédelmi, élelmiszerbiztonsági, állatjóléti szabályokat, valamint azt, hogy a szabályok betartásának költségei és a földterületek ápolásából származó költségek ne terheljék meg túlzottan a gazdákat, bevételeik ellensúlyozni tudják a kiadásokat. Ezáltal a termelők a piaci helyzetek alapján tudják meghozni döntéseiket és nem az alapján, hogy mi mennyi plusz költséget jelent számukra.³

3.1. A csatlakozás agrár feltételei

Az Unió csak azokban az ágazatokban ír elő termelési vagy támogatási kvótákat, melyekben közvetlen termelői támogatás, feldolgozói támogatás vagy garantált értékesítést biztosító közösségi felvásárlási rendszert működtetnek.

Azért, hogy ezen támogatások elérhetővé váljanak a mezőgazdasági termelőknek, meg kell felelniük bizonyos állat-, növény- és közegészségügyi előírásoknak, valamint a környezetre és az állatjólétre vonatkozó követelményeknek. Ezeken felül biztosítaniuk kell földjeik megfelelő ökológiai és mezőgazdasági állapotban tartását. Amennyiben ezeknek a követelményeknek nem tesz eleget a gazdálkodó, a támogatásokat részben vagy teljes egészében megvonhatják tőle abban az évben, melyben képtelen volt megfelelni az előírásoknak.

A kvóták kizárólag a Magyarországnak járó támogatás keretösszegét határozzák meg, viszont egyetlen ágazatnak sem kell visszafognia a termelését, egyetlen gazdálkodó

³ Dr. Fehér István: Az EU csatlakozási tárgyalások eredményei a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés területén. Szent István Egyetem, Gödöllő, Gazdasági Integrációs Tanszék

számára sem jelent ez termelési korlátot, szankciót nem von maga után a kvóta túllépése. Abban az esetben, ha mégis többletermelésünk lenne, a felesleges mennyiségre nem jár a támogatás, cukor esetében viszont támogatás nélküli exportkötelezettséget kellett vállalnunk. Egyedül a tej nemzeti túltermelését bünteti az Unió, viszont az extra minőséget meg nem haladó tej nem számít bele a kvótába.

Ugyan a KAP néhány piacszabályozási gyakorlatát csak a csatlakozást követően lehet alkalmazni, a csatlakozást megelőző néhány év szinte teljesen ráment arra, hogy az előkészítő munkálatok során az EU-szabályozás túlnyomó részét átvegyék a magyar jogrendbe, hogy ezzel megkönnyítsék a termelők, feldolgozók helyzetét, könnyebben hozzászokjanak az új környezethez, mely merőben eltért az addigiaktól. Változtatni kellett az intézményi rendszeren, át kellett venni a mezőgazdaságban szükséges informatikai, statisztikai, dokumentációs rendszert, de szükség volt az állat- és növényegészségügy jogharmonizációjára is. Az uniós támogatások kezelésére létrejött a Kifizető Ügynökség, az ellenőrzésükre az Integrált Igazgatási és Ellenőrzési Rendszer, de kialakításra került az Élelmiszer-biztonsági Hivatal is. Ezeken felül hangsúlyt kellett fektetni a gazdaságfejlesztési feladatokra is. Arra törekedtek, hogy a magyar támogatási rendszer segítségével különböző műszaki fejlesztéseket is végre lehessen hajtani, hogy növelni lehessen a versenyképességet és a hatékonyságot. Fontossá vált, hogy egy-egy birtokkoncentráció útján optimális üzemméreteket alakítsanak ki, az itt készült termékeket gyorsabban, könnyebben lehessen eladni, kiemelték a korszerű marketing ismeretek elhanyagolhatatlanságát és megpróbáltak megoldást találni az ágazatot fenyegető tőkehiányra is, célként tűzték ki ennek megszüntetését. Ösztönözték a kialakuló integrációkat, szövetkezeteket, melyek önszerveződés útján jöttek létre, támogatások segítségével próbálták elősegíteni a kezdeti talpra állásukat. Bár Magyarországon nagy a társadalmi ellenállás a szövetkezetekkel szemben, ez természetesen a szocializmus alatt zajló termelőszövetkezetbe való kényszerítésből adódik, ami igen sajnálatos, hiszen a szövetkezetek modern formáiban komoly, kiaknázatlan lehetőségek vannak főleg a támogatások könnyebb megszerzése, az érdekérvényesítés és a termékek, termények értékesítése terén.⁴

⁴ http://www.euvonal.hu/kulugy/upload/M_29/rek5/550.pdf (EU csatlakozás 2004.) (Letöltés ideje: 2012. szeptember 21.)

3.2. Várt eredmények

Mit vár minden csatlakozni kívánó ország az Európai Unió tagságtól? Véleményem szerint leginkább új lehetőségeket várnak, illetve várunk mi is, reményt, és nem utolsósorban persze pénzt, támogatást, valamint iránymutatást, mellyel egy stabilabb, hatékonyabb, versenyképesebb országot lehet létrehozni és működtetni. Mindenféleképpen valamilyen változást várunk, mely pozitív irányba lendíti a gazdaságot, kapcsolatainkat, kereskedelmünket.

Azzal, hogy csatlakoztunk, egy hatalmas belső piac tagjai lettünk, ez számos lehetőséget rejt magában, viszont éppen ezért a piacvédő intézkedéseinket meg kellett szüntetni.

A vámok lebontásával arra számítottunk, hogy a külföldről beáramló termékek élesebb versenyhelyzetet teremtenek, ez a verseny elviekben élénkíti a fejlesztéseket, a beruházásokat, melyet egy-egy uniós támogatásból finanszírozni is lehet, átvesszük a korszerű marketing elemeket, marketingfogásokat, és ahogy megpróbálunk megfelelni a nemzetközi előírásoknak javulni fog a minőség is. Mint korábban említettem a támogatások, pénzbeli juttatások is fontos részét képezik elvárásainknak. Az EU exporttámogatási rendszerével több lehetőséget, új kereskedelmi partnereket reméltünk az Unión kívülről, és a vámok lebontása miatt az unión belülről is. Az EU agrárpiaci és strukturális támogatásai a nagy segítséget, és ezáltal nagyobb jövedelmet jelenthetnek a magyar agrárgazdaságnak, mellyel megkezdődhet a modernizáció, a termelés színvonalának növekedése. A legfontosabb termékcsoporthoz piactámogató intézkedéseket is alkalmazhatunk, mint például az intervenció vagy a magántárolás, ami egyfajta értékesítési biztonságot nyújthat. Újabb előnyt jelenthet a strukturális alapok támogatása, mely javíthatja a vidéki élet minőségét.

3.3. Átmeneti kedvezmény

A csatlakozási tárgyalások alaposságának hála, sikerült olyan kérdésekben is számunkra kedvező megoldást találni, amiben az Unió tőlünk eltérő állásponton volt. Kaptunk átmeneti mentességet egyes szabályok alól, és néhány uniós szabály kedvezőbb lehetőségeit is felhasználhattuk.

Átmeneti mentességek:

- 2006. december 31-ig: 44 nagy kapacitású vágóhíd haladékot kapott az EU előírások üzemkialakítására vonatkozóan, elsősorban olyan változásokat kellett végrehajtani, hogy legyen külön állatorvosi szoba, az élő állattal és hússal foglalkozó dolgozók számára elkülönített öltöző, valamint burkolati hiányosságokat kellett pótolni.
- 2009. december 31-ig: a tojótyúkocok ketreceinek EU szabályzatnak megfelelő kialakításában is mentességet kaptak azok a baromfitartó üzemek (21 db), melyek 1999. július 1. előtt kezdték meg működésüket.
- Plusz előnyt jelent, hogy a csatlakozást követő 7 évben külföldi természetes személyek, belföldi és külföldi jogi személyek nem vásárolhattak Magyarországon termőföldet, csak a jogszerűen letelepedett EU állampolgárok, akik legalább 3 éve egyéni vállalkozóként mezőgazdasági tevékenységet folytatnak. Minderre azért volt lehetőség, mert Magyarország megtarthatta hazai korlátozásait, mely a termőföldszerzésre vonatkozik.
- Ráadásul a magyar bortermő területeket egyetlen zónába sorolták, ami megkönnyíti a must szállítását, időkorlát nélkül megmaradtak a magyar szabályok a must cukrozásában, illetve 10 éves átmeneti időt kapott az asztali borok minimális természetes alkoholtartalmára vonatkozó hazai szabályozás.

Mindezek igen sokat segítettek a megváltozott körülményekhez, elvárásokhoz való alkalmazkodásban, továbbá ami talán a legfontosabb megakadályozták a gazdaság megtorpanását, hiszen mint az előzőekből kiderült a csatlakozás rengeteg üzem és egész iparágak működését lehetetlenítette volna el a felsorolt engedmények nélkül. A kérdés már csak az, hogy vajon hasznunkra tudtuk-e fordítani a lehetőségeket, kedvezményeket? A dolgozat további részében erre próbálok választ találni.

4. VIZSGÁLT TERÜLETEK

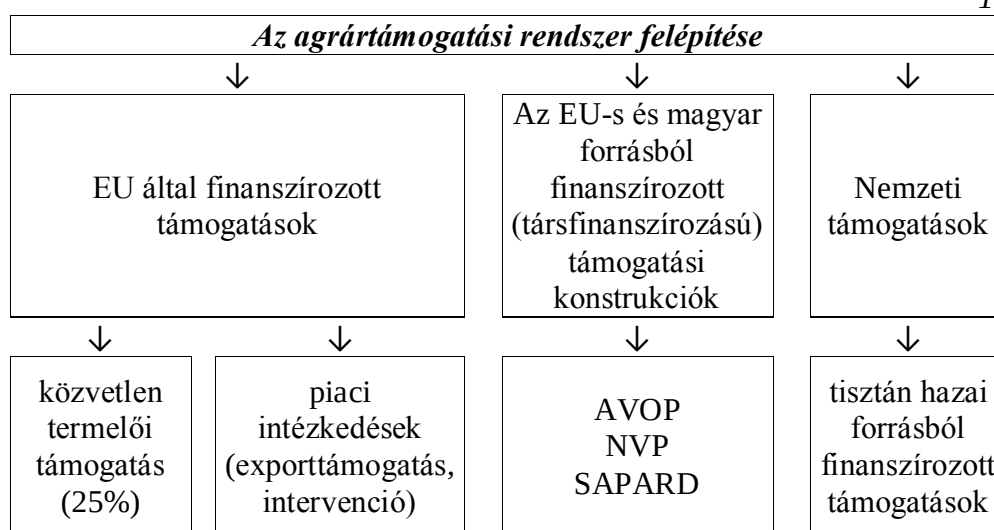
4.1. Támogatások

Már a csatlakozást megelőző átmeneti időszakban is fokozatosan jogosultak a magyar gazdák a közvetlen uniós támogatásokra. A húzáért tartott szarvasmarhára és juhra az állatállomány alapján, a különböző gabonafélék, olajnövények és fehérjenövények

esetében pedig a művelt terület után járt a támogatás. A tejelő szarvasmarhára vonatkozóan, csak 2005 után kaptak támogatást a tejkvóta alapján. Az 1. ábrán jól látható, hogy az agrártámogatási rendszer 3 fő támogatási forrásból áll. Vannak olyan programok, melyek teljes mértékben EU finanszírozásúak, vannak olyanok, melyek teljes mértékben nemzeti támogatásból valósulnak meg, de vannak társfinanszírozású területek is, ahol mind állami, mind uniós szerepvállalás szükséges.

Az agrártámogatási rendszer szerkezete

1. ábra

Forrás: http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/200408/tamogatasi_rendszer.pdf (Letöltés ideje: 2012. szeptember 10.)

4.1.1. Közvetlen termelői támogatások

A 2003-as agrárreform folyamán született egy döntés, melyben megállapodtak az összevont gazdaságtámogatási rendszer (SPS-Single Payment Scheme) létrehozásáról. A 2004 előtt csatlakozott régi tagállamoknak 2005. január 1-jétől 2007. január 1-jéig volt lehetőségük áttérni az új rendszerre, az újonnan csatlakozott 2004-es országok pedig engedélyt kaptak egy 6 éves átmeneti időszak alatt a SAPS (Single Area Payment Scheme) rendszer alkalmazására. Ez az SPS egyszerűsített formája. Eleinte 2004-től a közvetlen támogatás közösségi szintjének 25%-át fizette az Unió, a közösségi finanszírozás az első pár évben évi 5, 2008-tól pedig évi 10 százalékponttal növekedett, 2013-ban éri majd el előreláthatóan a 100%-ot. Viszont esély van arra, hogy az ország kiegészítse a saját költségvetéséből ezeket a támogatásokat (30 százalékponttal), így akár az első évben is lehet 55%-os a támogatás. Abban az esetben, hogyha Magyarország kiegészíti az összegeket, erre a célra felhasználhat a vidékfejlesztésre kapott EU-s forrásokból is. A nemzeti kiegészítés 30%-os mértéke fennmaradhat 2010-ig, viszont

2007 után csak a nemzeti forrásokat lehet felhasználni. A 2011-2013-as időszakban pedig a kiegészítés mértéke mindig az előző évi kiegészítés 90%-a lehet csak a támogatási csomag alapján.

A terület alapú támogatások 2 forrásból származnak, 2007-től az EMGA (előtte EMOGA Garanciaalap) és a nemzeti kiegészítések gondoskodnak a kifizetésekről. A forrásokat a Csatlakozási Szerződés és a Koppenhágai Megállapodás határozta meg, az éves támogatási összegeket pedig az Európai Bizottság és a Csatlakozási Szerződésben meghatározott kvóták és bázisterületek alapján számolják. Ebben a rendszerben támogathatók a szántóföldi növények területei, a takarmánytermő területek, a gyepterületek valamint a szőlőkés gyümölcsösök. Minden SAPS-ot alkalmazó tagországnak meg kell határoznia a támogatható területek nagyságát, a földterületek egyértelmű határait, a legkisebb támogatható területet, egyértelműen meg kell fogalmazniuk, hogy ki jogosult és kiket zárnak ki illetve gondoskodniuk kell a rendszerhez szükséges ellenőrzés módszerének definiálásáról.

4.1.2. Intervenció, exporttámogatás

Az intervenció intézkedések célja a piaci zavarok kezelése. A Közösség általában a belső piaci átlagár alatti intervenció árát hirdeti, mely csak részben fedezi a termelési költségeket. Ezen az áron történő felvásárlásaival a Közösség átmenetileg jelentős mennyiségű terméket von ki a piacról, így megszűnik a zavar, és ezt követően újra értékesíti az árukat. Amennyiben az intervenció ár a piaci árnál nagyobb, a termelők korlátlanul felajánlhatják termékeiket intervencióra. A hosszútávra meghirdetett intervenció árak jelentősen befolyásolják a piaci folyamatokat, árak alakulását.

Az Unió sok termék esetében speciális támogatási rendszereket vezetett be és tart fenn. A durumbúza, a fehérjenövények, a rizs, a diófélék, az energianövények, a keményítőburgonya, a tej és tejtermékek, a magvak, a gyapot, a dohány, az olívaolaj, a hüvelyesek stb. értékesítésével és feldolgozásával foglalkozók meghatározott feltételek mellett export visszatérítést, valamint feldolgozási vagy átalakítási támogatást is kaphatnak. Az export visszatérítés célja, hogy az Európai Unió exportőrei megőrizzék versenyképességüket a világpiacon, így támogatást nyújtanak a magasabb közösségi árak és az alacsonyabb világpiaci árak kiegyenlítésére. Két típusa van, lehet egységes és differenciált. Egységes visszatérítésnél rendeltetési helytől függetlenül a visszatérítési ráta azonos, differenciált esetén pedig egyes harmadik országba való szállításkor az Európai

Bizottság a többi országtól eltérő rátát állapít meg, de ez akár hetente, naponta is változhat.

4.1.3. Tárfinanszírozású projektek

Vidékfejlesztés

Az uniós jogszabályok alapján az agrárszerkezet átalakítását célzó intézkedések is a vidékfejlesztéshez tartoznak, ezeket pedig az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap finanszírozza. Ezen támogatások társfinanszírozottak, de a közösségi hozzájárulás akár 80% is lehet, így a nemzeti költségvetés szempontjából ez igen kedvező lehetőség Magyarország számára. Ez a 80% is a kedvező tárgyalásaink eredménye, mivel a többi országban maximum 75%-ot finanszíroz a Közösség. A különböző fejlesztéseknek összhangban kell lenniük a magyar Vidékfejlesztési Tervvel (NVT), így a folyósított támogatások csak a Tervben javasolt intézkedéscsomagok alapján vehetők igénybe. A támogatható intézkedések:

- agrárkörnyezetvédelem,
- mezőgazdasági területek erdősítése,
- kedvezőtlen területek támogatása,
- korai nyugdíjazás,

az újonnan csatlakozó országok számára további intézkedések is bekerültek a sorba,

- részben árutermelő gazdaságok évi maximum 1000 eurós támogatása 5 éven át;
- termelői-értékesítői szervezetek létrehozásának és működésük első 5 évének támogatása valamennyi szektorban;
- a környezet- és állatvédelmi, higiéniai, élelmiszer-biztonsági, valamint munkavédelmi előírásoknak való megfeleléshez szükséges beruházások, technológiai váltások támogatása.

Az Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) keretein belül több jogcímen is lehet pályázni a 3 fő prioritáson belül. A 3 fő prioritás a következő:

1. prioritás: a versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban,
2. prioritás: az élelmiszer-feldolgozás modernizálása,
3. prioritás: a vidéki térségek fejlesztése.

A 2004-2006-os időszakra az AVOP keretein belül összesen 105 milliárd forintot osztottak ki.

SAPARD-program

A PHARE és az ISPA mellett a tagságra való felkészülésben segíti a tagjelölt országokat. Célja, hogy segítséget nyújtson a közösségi jogszabályok átvételében, a versenyképes mezőgazdaság létrehozásában, a vidék szerepének növelésében, mezőgazdasági munkahelyek teremtésében és a strukturális alapok fogadására való felkészülésében. A KSH adatai alapján a Magyarország a 2004-ben csatlakozott országok között kiosztott évi 520 millió euró 7,3%-ára jogosult, mintegy 38.054.000 euróra. A legnagyobb részesedés Lengyelországnak (32,4%) és Romániának (29%) jutott, a legkevesebb támogatást pedig Szlovénia (1,2%) kapta. A támogatások megosztása során figyelembe vették az egy főre jutó GDP-t, a mezőgazdaságban dolgozók számát, a mezőgazdaságilag hasznosított területek nagyságát és egyéb területi tulajdonságokat. Ezt a keretet a 2000-2006-os, 7 éves ciklusra határozták meg, a tagjelölt országoknak pedig egy forrás-felhasználási tervet kellett készíteniük, mely megfelelt a közös agrárpolitika céljainak. 15 meghatározott intézkedés közül a felzárkózáshoz legszükségesebb intézkedéseket kellett beépítenie minden tagjelölt országnak a SAPARD-tervükbe. 250 HUF/EUR árfolyamon számolva Magyarország évi 9,5 milliárd forintot kapott, melyet további 3 milliárd forinttal egészített ki nemzeti forrásból és ezt az összeget a következő 9 területre fordította:

1. mezőgazdasági vállalkozások beruházásainak támogatása,
2. mezőgazdasági és halászati termékek feldolgozásának és marketingjének fejlesztése,
3. szakképzés,
4. agrár-környezetvédelmet és tájfenntartást szolgáló termelési módszerek,
5. termelői csoportok felállítása, működtetése,
6. falufejlesztés,
7. alternatív jövedelemszerzést biztosító gazdasági tevékenységek támogatása,
8. vidéki infrastruktúra fejlesztése, javítása,
9. technikai segítségnyújtás.

Kiegészítő nemzeti közvetlen támogatások (Top-Up)

A terület alapú támogatásokat egészítik ki, maximum mértéke 30%, finanszírozása a magyar költségvetésből történik.

4.1.4. Nemzeti támogatások

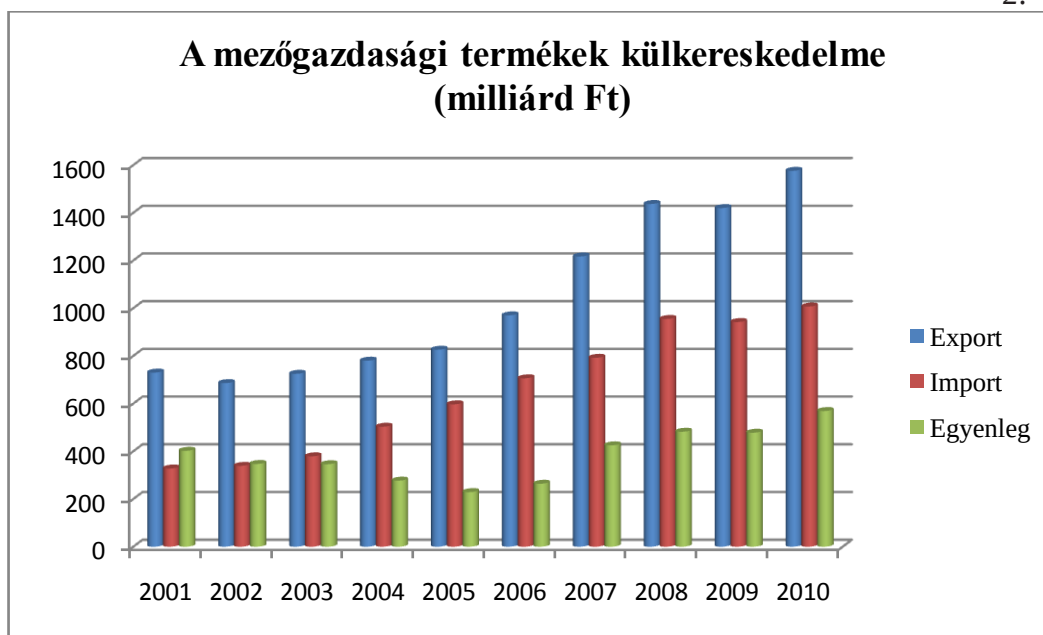
Az Európai Unió minden tagországának lehetősége van támogatni olyan területeket, amit maga az Unió nem támogat. Ezek a területek és a támogatások mértéke minden országban különböző. Magyarországon viszont ennek nincs túl nagy jelentősége, mivel a területalapú kiegészítő támogatások nagy részét felemésztik az agrárköltségeknek.⁵

4.2. Külkereskedelem

A csatlakozás után az Európai Unió megpróbálta olyan növények termesztésére és olyan állatok tenyésztésére fektetni a hangsúlyt, amelyek Magyarországon kedvező feltételek mellett megtermelhetők, ráadásul más országokhoz képest gazdaságosabban. Így az ország külkereskedelme ugyan fellendülhet, viszont mivel más területekről kellett elvonni az energiáinkat, ezért azokon a területeken behozatalra szorulunk, az ország nem képes önellátásra, így nagymértékben függünk más országoktól.

A mezőgazdasági termékek külkereskedelme 2001-2010 (milliárd Ft)

2. ábra

Forrás: http://portal.agr.unideb.hu/media/Mezogazdasag_2010_14724.pdf

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo09.pdf>

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo07.pdf>

⁵ http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/200408/tamogatasi_rendszer.pdf (Letöltés ideje: 2012. szeptember 10.)

Az utóbbi néhány évben, ahogy a külkereskedelem egyre nagyobb hangsúlyt kap, Magyarország exportja és importja is egyaránt növekszik. A 2008-as válság hatására ugyan ez a növekedés megtorpant, viszont azóta újra növekedésnek indult. Ami a mezőgazdasági termékek külkereskedelmét illeti, évek óta aktívummal zárjuk az éveket, ez is bizonyítja, hogy van mit keresnünk a mezőgazdaság területén. Vannak még kiaknázatlan lehetőségek, melyekkel még jobb pozícióba kerülhet az ország. Ez az aktívum a 2007-es évtől számottevő, akkor jelentősen meghaladta a korábbi értékeket, ez főleg a gabona exportnak köszönhető. 2008-ban a gabonaforgalom egyenlege 288 milliárd Ft-ra rúgott, ez ugyan 2009-ban egy kicsit visszaesett, de még így is 236 milliárd forintot hozott. Ezt helyettesítendő az olajos magvak és növényi olajok külkereskedelmi többlete 113 milliárdról (2008) 137 milliárdra növekedett (2009), az állati termékek közül pedig a hús és húskészítmények többlete pedig a 2008. évi 133 milliárdról 2009-ben 156 milliárdra növekedett, viszont tojásból és tejtermékekből a 2009. évben az előző évi 13 milliárd helyett 18 milliárd forint összegben hoztunk be. Mindent összesítve 2007-ben az exportnövekedés meghaladta a 240 milliárd forintot (247 Mrd Ft), ennek kétharmadát, mintegy 159 Mrd Ft-ot a gabonafélék exportja tette ki. 2008-ban újabb 220 Mrd Ft-os exportnövekedés történt, de ebből csak 21 milliárdot jelentett a gabonafélék kivitele, a 2009-es 17 milliárdos exportcsökkenés egyik oka az volt, hogy a gabonaexport 60 Mrd forinttal csökkent. A 6. ábrából jól látható, hogy a 2003-as illetve a 2007-es év mélypont volt a magyar növénytermesztés számára, mert a terméshozamok jóval az előző évek átlaga alá estek. Bár ettől függetlenül az olajos magvak és a növényi olajok exportja 2008-ban 68, 2009-ben pedig további 9 Mrd forinttal növekedett.⁶

⁶ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo09.pdf>
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo07.pdf>
http://portal.agr.unideb.hu/media/Mezogazdasag_2010_14724.pdf (Letöltés ideje: 2012. október 25.)

Mezőgazdasági eredetű export és import főbb országok szerint (2011)

1. táblázat

Magyarország exportja				Magyarország importja		
	befogadó ország	Mrd Ft	megoszlás (%)	befogadó ország	Mrd Ft	megoszlás (%)
1.	Németország	257,1	13,5	Németország	241,6	21,0
2.	Szlovákia	231,4	12,2	Lengyelország	143,3	12,4
3.	Románia	204,3	10,7	Hollandia	117,3	10,2
4.	Olaszország	173,3	9,1	Ausztria	99,4	8,6
5.	Ausztria	161,7	8,5	Szlovákia	95,8	8,3
6.	Lengyelország	83,9	4,4	Olaszország	56,7	4,9
7.	Hollandia	81,9	4,3	Románia	52,1	4,5
8.	Csehország	70,7	3,7	Franciaország	50,5	4,4
9.	Oroszország	54	2,8	Csehország	49,2	4,3
10.	Franciaország	51,5	2,7	Szlovénia	28,7	2,5
11.	Egyesült Királyság	48,4	2,5	Belgium	27,2	2,4
12.	Törökország	46,1	2,4	Egyesült Királyság	26	2,3
13.	Ukrajna	42,2	2,2	Spanyolország	22,5	2,0
14.	Szlovénia	40,5	2,1	Szerbia	19,5	1,7
15.	Horvátország	34,4	1,8	Horvátország	17,3	1,5
	1-15. összesen	1581,4	83,1	1-15. összesen	1047,1	90,8
	141 ország összesen	1903,8	100	121 ország összesen	1152,6	100

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo11.pdf> (Letöltés ideje: 2012. október 24.)

A táblázat rendkívül jól szemlélteti, hogy a legfontosabb export célpontunk Németország, Szlovákia és Románia, importunk 43,6%-a pedig mindössze 3 országból, Németországból, Lengyelországból és Hollandiából származik. Már több éve ez a 3 ország áll az importunk első 3 helyén, míg az exportnál évről-évre változik, hogy melyik ország szerzi meg az első három helyet.

A KSH internetes kiadványa alapján 2011-ben Magyarország 156 országgal folytatott kereskedelmet, ebből 106 országgal kölcsönös, kétirányú kereskedelem zajlott, 35 országba csak szállítottunk és a maradék 15 országból csak importáltunk. Az adatok között az is megfigyelhető, hogy amíg az exportunk többnyire kiegyenlített sok ország között, eddig az import koncentrált, a behozatal jelentős része csupán néhány országból származik. Az exportot befogadó első 15 ország a kivitelünk 83%-át veszi át, az import 93%-át pedig Európai Unió ország szállítja.

Mezőgazdasági külkereskedelem alakulása országoként (2007-2011)

2. táblázat

Mezőgazdasági külkereskedelem országoként					
	2007	2008	2009	2010	2011
Összes ország	150	146	150	151	156
Kétirányú kereskedelem	95	97	97	100	106
Csak export	32	33	33	36	35
Csak import	23	16	20	15	15

Forrás: KSH éves kiadványai alapján (2007-2011) (Letöltés ideje: 2012. november 5.)

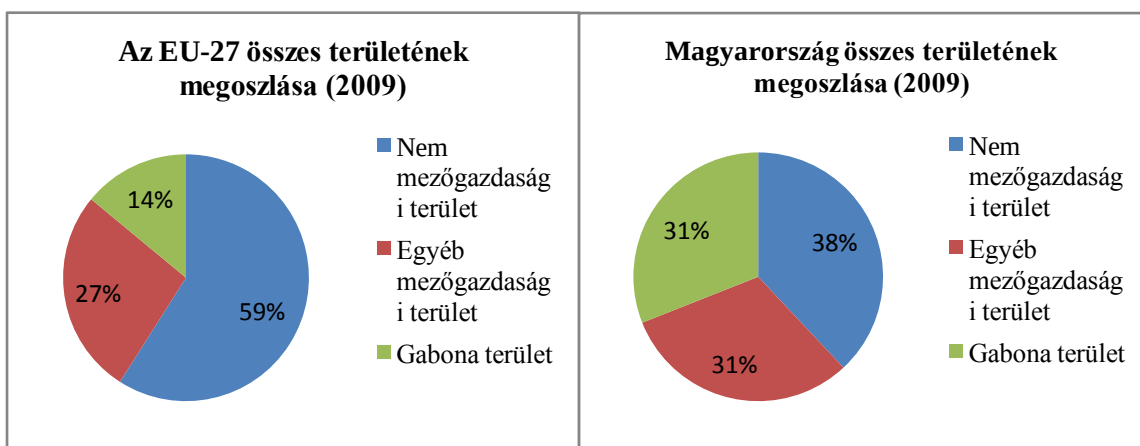
Látható a táblázatban, hogy a csatlakozás óta szinte minden évben egyre több és több kereskedelmi partnerre teszünk szert és azoknak az országoknak a száma is nő, melyekbe csak exportálunk, míg a csak az import szempontjából lényeges államok száma csökken. Ezek szerint az évek során egyre több országot sikerült meggyőznünk arról, hogy a magyar mezőgazdasági termékek jó vásárt jelentenek.

4.3. Helyünk a világpiacon

A diagramokon jól látható, hogy Magyarország kedvező mezőgazdasági adottságokkal rendelkezik, a Vidékfejlesztési Minisztérium 2009-es adatai alapján az ország közel

Területek megoszlása- EU-27 és Magyarország (2009)

3. ábra

Forrás: www.kormany.hu (Letöltés ideje: 2012.szeptember 2.)

kétharmada (62%) mezőgazdasági termelés alatt áll, melyet Európában csak Dánia és Nagy-Britannia halad meg. Bár ennek ellenére az ország kis területe miatt az EU-27

összes mezőgazdasági területének kb. 3%-át adjuk, de méretünkhöz képest nagy szerepet játszunk a mezőgazdasági termelésben. Az elmúlt évek tendenciái szerint nem csak nálunk, de egész Európában jellemző, hogy csökken a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma (4. táblázat) és csökken a GDP-ben betöltött aránya is, de még így is kedvezőbb a helyzet az uniós átlagnál. Az Eurostat adatai alapján 2005-höz viszonyítva a bevételeink minden évben nőnek és a 2011-es 183,8%-os adattal a 2. helyen állunk az EU 27 tagországa között, csak Észtország fejlődése haladta meg ezt az értéket.

A mezőgazdaságból származó bevétel alakulása (2004-2011)

3. táblázat

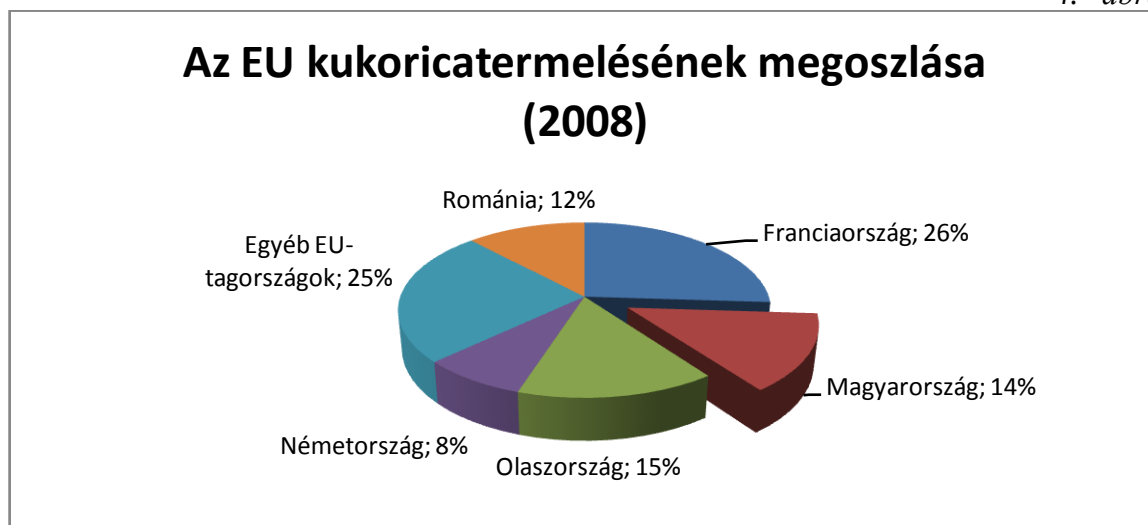
Mezőgazdaságból származó bevétel	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
2005=100%	98,6	100,0	107,3	115,2	152,2	104,3	123,2	183,8

Forrás: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=aact_eaa06&lang=en (Letöltés ideje: 2012. október 12.)

A 4. és 6. ábrán jól látható, hogy mind a búzatermelésben, mind a kukoricatermelésben a csökkenő számok ellenére is fontos szerepet játszunk. 2008-as adatok alapján a búzatermelésben az EU tagállamai között a 8. helyen végeztünk, mert mi adjuk az összes búzatermés 4%-át, ami azt gondolom elég jelentős ahhoz képest, hogy Spanyolország is ugyanekkora résszel rendelkezik és olyan országok köröztek le bennünket, mint pl. Franciaország vagy Németország. A kukoricatermelésben pedig az előkelő 3. helyet sikerült megszereznünk Franciaország és Olaszország után, az EU összes kukoricatermésének 14%-át adta apró országunk 2008-ban.

Az EU kukoricatermelésének megoszlása (2008)

4. ábra

Forrás: http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/201001/hungarian_2009.pdf (Letöltés ideje: 2012. október 13.)

Az eurostat adatbázisában található „A mezőgazdaság kibocsátása alap áron” című adattábla, mely a jelenlegi 27 tagország adatait és az uniós összes kibocsátást is tartalmazza 2000 és 2011 között. A táblázat alapján a magyar kibocsátás csatlakozás előtti és utáni átlaga között kb. 1000 millió euró az eltérés. A csatlakozás után már Magyarország az Európai Unió összes kibocsátásának megközelítőleg átlagosan 1,9%-át adta, de 2008-ban a 2%-ot is meghaladta ez az érték. A 27 tagország rangsorában a kibocsátás tekintetében a csatlakozás előtt 2000-ben a 16. helyen álltunk, 2002-ben a 14. helyen, a csatlakozást követően 2008-ban a 12. legtöbbet kibocsátó ország voltunk, 2011-ben pedig a 13. helyet sikerült megszereznünk. Látható, hogy a mezőgazdasági kibocsátásunk szinte folyamatosan nő, a tagországok között pedig a középmezőnyt erősítjük, az élmezőnyt szinte minden esetben Franciaország, Olaszország és Németország jelenti, de ha az országok területét vizsgáljuk, akkor csupán néhány ország van, melyek jobban teljesítenek, mint mi (9. táblázat).

4.4.Szerep a GDP-ben

Nem csak Magyarországra jellemző az a tendencia, hogy a mezőgazdaság részaránya csökken a GDP termelésben és a foglalkoztatásban egyaránt. A szolgáltatás szektor vesz át egyre nagyobb és nagyobb területeket.

A mezőgazdaság részaránya a foglalkoztatásban, GDP-ben, beruházásban (2002-2011)

4.táblázat

Év	A mezőgazdaság részaránya		
	a foglalkoztatásban (%)	a bruttó hazai termék (GDP) termelésben	a beruházásban
		folyó áron (%)	
2002	6,2	4,0	5,5
2003	5,5	3,7	6,1
2004	5,3	4,1	4,3
2005	5,0	3,8	4,5
2006	4,9	3,6	4,2
2007	4,7	3,6	3,7
2008	4,4	3,4	4,7
2009	4,6	2,9	5,6
2010	4,5	3,2	4,8
2011	4,9	4,6	5,6

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo11.pdf> (Letöltés ideje: 2012. október 24.)

A táblázat alapján a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma és a bruttó hazai termék termelésében betöltött arány valóban csökken, a foglalkoztatás 2002-2010-ig mintegy 1,7% ponttal csökkent, 2011-ben nőtt újra 0,4%-kal, a GDP termelésben az aránya hasonlóképpen alakult, 2010-ig 0,8 százalékkal csökkent, majd egy 1,4%-os növekedés következett be 2011-ben, amivel körülbelül a 2000. év szintjét értük el újra. A beruházások esetében a mezőgazdaság aránya a 2004-es csatlakozás után 7 év alatt 1,3% ponttal emelkedett. De mivel a 2003-as évet követően látható egy 1,8%-os visszaesés, még az utóbbi évek növekedésével is csak a csatlakozás előtti értéket értük el újra.

4.5.Csökkenő számok

A KSH adatai között kutatva azt vettem észre, hogy minden támogatás ellenére mind az állatállományaink, mind a megtermesztett növények mennyisége folyamatosan csökken. Mivel az éves termésátlag legnagyobb mértékben az időjárástól függ, ezért ennek vizsgálatával nem foglalkozom részletesen, hiszen így módon nem lehet megfelelő indikátora az Unió támogatásainak hatékonyságának. Egyértelműen megállapítható, hogy melyik években voltak kedvezőek, vagy éppen kedvezőtlenek az időjárási viszonyok, mivel a vizsgált növényeknél (búza, kukorica, szőlő, gyümölcsök, zöldségek, cukorrépa, olajos magvak, burgonya) a grafikonok futása azonos, szinte párhuzamos (7. ábra). Viszont az is jól látszik, hogy a csatlakozást követően, a 2004-2006-os időszakban ugrásszerűen megnőtt a búza-, kukorica- és a cukorrépa-termelés. 2003-hoz képest megduplázódott, illetve megtriplázódott a termesztett mennyiség.

Talán az állatállomány kicsit beszédesebb, hiszen ez kevésbé az időjárás függvénye, jól látható (5. táblázat), hogy a csatlakozás után, folyamatosan csökkenő tendenciát mutatnak az értékek. Legdrasztikusabban talán a sertésállományunk fogyatkozott meg, mely az elmúlt években soha nem látott mértékűre apadt. A Statisztikai Hivatal honlapján az adatok 1960-tól megtalálhatók, de a 2010-es 3169 E db sertésnél csekélyebb értéket az elmúlt 50 év statisztikájában nem lehet találni. Egyedül a baromfiállomány növekszik az utóbbi években, de ez is csak a 2007-es év óta indult újra növekedésnek.

Év	Állomány, ezer db				Termelés				
	szarvas marha	sertés	juh	baromfi	vágóállat	vágósertés	tehéntej	tyúktojás	gyapjú (nyers)
					ezer tonna	ezer tonna	millió liter	millió darab	tonna
2001	783	4 822	1 136	43 279	1 453	689	2 080	3 277	3 917
2002	770	5 082	1 103	40 909	1 543	742	2 068	3 397	4 027
2003	739	4 913	1 296	47 268	1 583	798	1 977	3 433	4 100
2004	723	4 059	1 397	41 330	1 433	683	1 845	3 265	4 703
2005	708	3 853	1 405	41 076	1 381	608	1 878	2 964	5 027
2006	702	3 987	1 298	39 677	1 372	613	1 796	2 956	4 689
2007	705	3 871	1 232	38 281	1 396	643	1 794	2 843	4 603
2008	701	3 383	1 236	39 716	1 400	620	1 792	2 879	4 535
2009	700	3 247	1 223	40 264	1 356	570	1 712	2 741	4 483
2010	682	3 169	1 181	42 213	1 329	553	1 641	2 732	4 070

Forrás: www.ksh.hu Mezőgazdaság (1960-) (Letöltés ideje: 2012. szeptember 13.)

A csökkenés lehetséges oka az, hogy az Európai Unió egyre nagyobb hangsúlyt fektet az úgynevezett „boldog állatok” programra, melyet különböző állatjóléti szabályok bevezetésével igyekszik minden tagállamban elterjeszteni. Többek között vannak műszaki, higiéniai, biztonsági előírások, és meghatározzák az 1m²-en tartható állatok számát is, így a hazai állattartóknak már nem biztos, hogy gazdaságosan fenntartható a telep, ezért sokat közülük be is kellett zárni. Bár lehetőség van az így kialakult bevételkiesés uniós finanszírozására. Az *Állatjóléti és állathigiéniai beruházási támogatás* keretében finanszírozhatni lehet Uniós pályázat útján:

- A padozatra vonatkozó előírásokat (csúszásmentesítés, lábbarát technológia, stb.);
- Az istállóépületek mikroklímájára (megvilágítás, szellőzés, zaj, porkoncentráció, páratartalom, stb.) vonatkozó előírásokat;
- Az állatok biztonságos elhelyezésére vonatkozó előírásokat (tűzvédelem, sérülést nem okozó technológia, stb.);
- Az állatok férőhely szükségletére vonatkozó előírásokat;
- Tartási és takarmányozási technológiára vonatkozó előírásokat és
- A telepi technológiával összefüggő műszaki előírásokat (riasztó rendszer, tartalék

áramszolgáltató rendszer, stb.).

Igénybe vehető még a *Környezetvédelmi célú beruházási támogatás* illetve az *Állatjóléti és állathigiéniai jövedelempótló támogatás*.

Talán nem is az a legnagyobb probléma, hogy az EU hangsúlyt fektet e problémákra, mert belátható, hogy mind a higiéniai, mind az állatjóléti előírásokra szükség van, hanem az jelent sokkal nagyobb gondot, hogy más országok, ország csoportok nem teszik ugyanezt. Így hiába nyújt az Európai Unió támogatásokat és hiába vezetünk be változtatásokat, az unión kívül az ilyen előírások nélkül jóval olcsóbban lehet állatokat tartani, így jóval olcsóbban kerülnek ki a nemzetközi piacra is a termékek.

Nagyon kifejező az állatsűrűségi index is, mely megadja a hasznosított mezőgazdasági terület egységére jutó számosállatok számát. A számosállat egy referenciaegység, amely lehetővé teszi, hogy a különböző fajú és korú állatállományokat összesítsük. Az állatsűrűség-index összefüggésében figyelembe kell venni ennek a mesterségesen képzett mértékegységnek a korlátait. Az indexben szereplő állatfajok: lófélék, szarvasmarha, juh, kecske, sertés, baromfi és házinyúl.⁷

Állatsűrűségi index az EU-ban (2003; 2005; 2007)

6.táblázat

Állatsűrűségi index			
Országok	2003	2005	2007
1. Málta	4,53	4,50	4,80
...	...	...	...
14. EU-27	0,82	0,79	0,76
...	...	...	...
23. Magyarország	0,61	0,58	0,56
...	...	...	...
30. Lettország	0,31	0,27	0,28

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tsdpc450.html (Letöltés ideje: 2012. november 9.)

A 2007. évi adatok alapján sorba rendezve, Magyarország a 30 adatból (27 tagország, EU-27, EU-25, EU-15) mindössze a 23. helyen állt, a helyzet azóta sem javult, látható az is, hogy nem csak nálunk csökken ez az érték, hanem szinte az egész EU-ban, legalábbis a 27 tagország nagy részén, mivel az uniós átlag is fokozatosan csökken.

További csökkenő szám a mezőgazdasági területek nagysága, részaránya. Míg uniós csatlakozásunk előtt tartani tudtuk az átlagos 63%-os arányt, a csatlakozás után elkezdett

⁷ http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tabl/tsdpc450.html

csökkenni ez az érték is. Ugyan nem nagymértékű a fogyás, mégis hogyha ez a tendencia folytatódik, akkor a későbbiekben több problémát fog okozni. Ettől függetlenül még így is kiemelkedően magas a mezőgazdasági területek részaránya az uniós átlaghoz képest.

Mezőgazdasági terület aránya az ország területéhez viszonyítva (2000-2011)

7.táblázat

Mezőgazdasági terület	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nagysága (ezer hektár)	5 854	5 865	5 867	5 865	5 864	5 855	5 809	5 807	5 790	5 783	5343	5337
Aránya az ország területére vetítve (%)	62,90	63,00	63,10	63,00	63,00	62,90	62,40	62,40	62,20	62,20	57,43	57,37

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mezo/mezo11.pdf> (Letöltés ideje: 2012. október 24.)

A táblázatban is látható, hogy 2004 és 2011 között megközelítőleg 527.000 hektárral lett kisebb a mezőgazdasági terület.

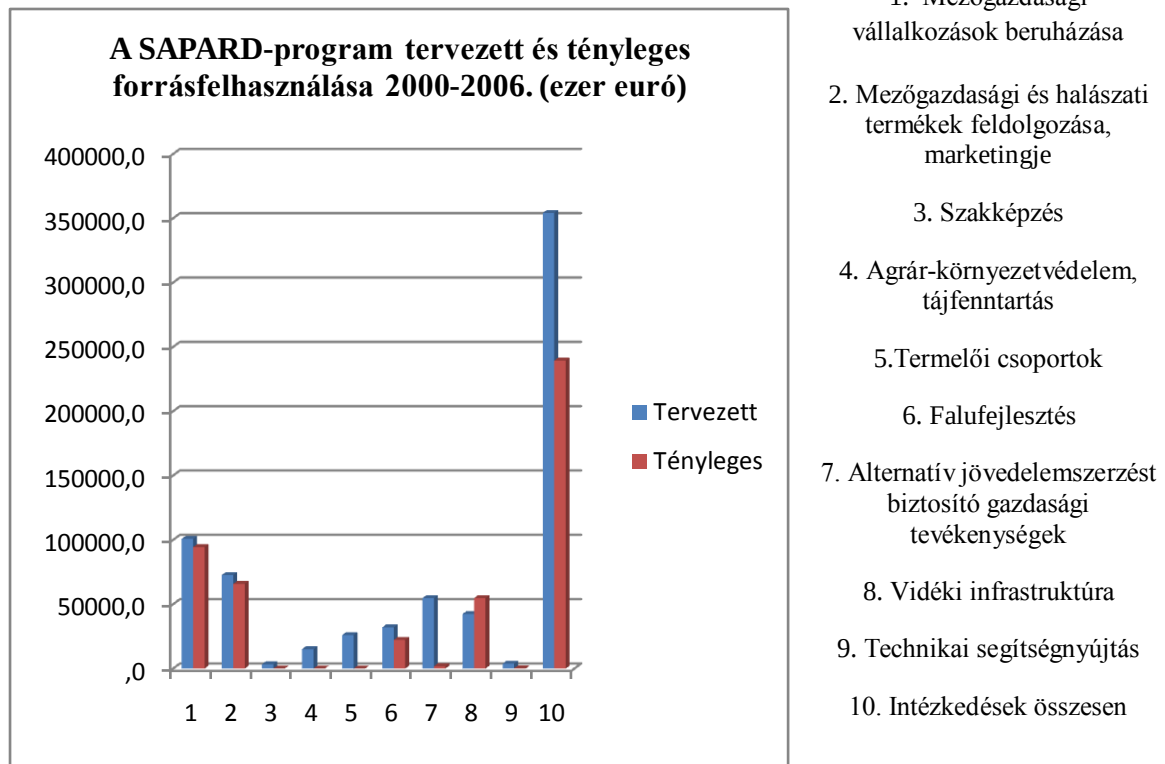
4.6.Problémák

Fontosnak tartom áttekinteni, hogy milyen problémákkal küzd Magyarország, melyek azok a tényezők, amik hátráltatják a fejlődésünket.

4.6.1. Kifizetések

Az első probléma a Sapard-program kapcsán adódott. A 2000-2006 közötti 7 éves ciklusban megszerzett összesen 354 millió euró Sapard támogatást előzetesen 9 intézkedésre osztotta szét a magyar kormány, viszont látható, hogy a tervezett forrásfelhasználástól jóval elmarad a tényleges felhasználás. Ami a 3., 4. és 5. pontokat illeti (szakképzés; az agrár-környezetvédelmet és tájfenntartást szolgáló termelési módszerek, termelői csoportok létrehozása és működése), a tervezett közel 45 millió euró helyett, semmit sem fordítottak ezekre a területekre. Összességében elmondható, hogy a rendelkezésre álló összegekből 115 millió eurót (32,4 %) fel sem használtunk. Ennek valószínűleg az volt az oka, hogy a program az indulásakor nem kapott kellő figyelmet és hangsúlyt, ezért a lehetőségeket csak korlátozott mértékben lehetett kihasználni.

5. ábra

Ez a folyamat nem csak a Sapard támogatásra jellemző, hanem a például az AVOP kifizetésekre is, bár itt a kifizetések aránya kicsit magasabb volt. A 2005-2007-es időszakban a rendelkezésre álló összeg 90,5 %-át használták fel ténylegesen, de ez is további megközelítőleg 10 milliárd forintnyi kifizetetlen forrást jelent.

4.6.2. Birtokszerkezet

A következő ilyen jelentős probléma a birtokszerkezet. Az ország duális birtokszerkezettel rendelkezik, ez azt jelenti, hogy csak nagy- illetve kisbirtokaink vannak, de ezek túlnyomó része inkább kisbirtok. A kisbirtokokon nem minden esetben lehet gazdaságosan termelni, inkább önellátásra termelő és helyi szinten értékesítő gazdák vannak, és az ilyen területeknek nagy az aránya. Ráadásul a kis terület befolyásolja az egy hektárra jutó támogatás mértékét is.

A gazdaságok számának és mezőgazdasági területének megoszlása birtokméret szerint (2010)		
Birtokméret (ha)	Gazdaságok száma	Mezőgazdasági terület
	megoszlása (%)	
-1,0	72,8	1,9
1,1-10,0	18,9	8,4
10,1-100,0	7,0	25,7
100,1 és több	1,3	64,0
összesen	100	100

Forrás: http://ageconsearch.umn.edu/bitstream/119939/2/Kapronczai_Gazdalkodas%202011_07.pdf (Letöltés ideje: 2012.november 9.)

Jól látható a táblázatban, hogy az egy hektárnál kevesebb területtel rendelkező gazdaságok aránya 72,8%, ami igen magas arány és mindössze 1,9%-át adják a mezőgazdasági területnek. Ezzel szemben a gazdaságok 1,3%-a birtokolja a mezőgazdasági területek 64%-át.

Az is belátható, hogy a kis birtokokat jobban megviseli a technológiai korszerűsítés, nehezebben tudnak pótolni például 1-1 tönkrement gépet, így viszont lemaradunk az európai szintről. Ez a technológiai lemaradás, a korszerűsítés hiánya is hatással van a versenyképességünkre.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Mint írtam a 3.2. Várt eredmények című pontban, véleményem szerint a csatlakozni kívánó tagországok leginkább új lehetőségeket várnak, reményt, és nem utolsó sorban persze pénzt, támogatást, valamint iránymutatást, mellyel egy stabilabb, hatékonyabb, versenyképesebb országot lehet létrehozni és működtetni. Mindenféleképpen valamilyen változást várunk, mely pozitív irányba lendíti a gazdaságot, kapcsolatainkat, kereskedelmünket. A dolgozat írása közben arra a véleményre jutottam, hogy Magyarország számára mindenképpen előnyt jelent az uniós csatlakozás.

Ami a támogatási rendszert illeti, elméletben igen jól működik, az Európai Unió széles körben biztosít támogatásokat, olyan is létezik, mellyel finanszírozni lehet beruházásokat, amik feltételei egy nagyobb horderejű pályázatnak. Viszont ez az elméletben olajozottan, jól működő folyamat mégis megakad valahol, a rendelkezésre álló összegek kifizetése akadozik, vagy a felhasználásuk nem optimális, mert hatalmas összegekről beszélünk, amikor uniós támogatásokról van szó, több százmilliárd forint kerül kiosztásra évente és ha ezt az évi több százmilliárd forintot megfelelően fektetjük be beruházásokra, modernizációra, akkor olyan fejlődést kellene elérnünk, ami stabilabbá teszi az országot és hosszú távon sok problémára megoldást nyújt. Ennek ellenére az állatállomány, a mezőgazdasági terület, a foglalkoztatottak száma, a betakarított növények mennyisége folyamatosan csökken, habár az uniós átlagnál még így is nagyobb a termőterületünk és az ott alkalmazott emberek száma. Megfelelő erőforrásokkal rendelkezünk, a talaj minősége az ország nagy részén kiváló, a napsütéses órák száma megfelelő, mégsem használjuk ki teljes mértékben ezeket az adottságokat. Véleményem szerint sokkal több az Unió adta esély, mint amit hasznosítunk.

A csatlakozásunkkal számos lehetőség nyílt meg számunkra a külkereskedelemben, 150 országgal kereskedünk, a mezőgazdasági külkereskedelmi egyenlegünk több éve pozitív, folyamatosan nő mind az importunk, mind az exportunk volumene. A tagság követelményeként minden olyan többoldalú megállapodáshoz csatlakoznunk kellett, melynek az Unió és tagállamai részesei. Viszont nem hanyagolhatjuk el annak tényét, hogy ezzel a nyíltsággal együtt jár a függőség is és mindenféle magyarázat nélkül belátható, hogy ez nem túl jó egy ország számára. Egy országnak rendkívül fontos, hogy képes legyen az önellátásra viszont ekkora függőséggel ez nem lehetséges. Magyarország jóval szebb számokat és jóval kedvezőbb arányokat tudna teremteni, csak nagy

mennyiségű időt és pénzt kéne áldozni azokra a területekre, melyek a fejlődésben létfontosságúak. Azokra a területekre kellene összpontosítani, ahol a teljes kapacitás kihasználás még nagyobb előnyt jelentene számunkra. Már a természeti adottságaink is nagy segítséget nyújtanak a mezőgazdasági termelésben, de mégis csökkennek az erre fordított területek. Megfelelő birtokszerkezeti átalakításokkal optimális méretű területeket lehetne kialakítani, ami szintén növelné versenyképességünket. A 4. táblázatban láthattuk, hogy a csatlakozás előtt (2003) a nemzeti források 6,1%-át költöttük mezőgazdasági beruházásokra, ez az érték 2004-ben visszaesett és mostanában kezdjük újra elérni ezt a szintet, de ennél jóval nagyobb befektetésre lesz szükség, hogy tényleg versenyben tudjunk maradni. Nagy a technikai színvonalbeli lemaradásunk, új gépekbe kellene fektetni, de nem szabad elfelejteni a korszerű marketingfogásokat, értékesítési lehetőségeket sem.

Az iránymutatás kapcsán az a véleményem, hogy nyilvánvalóan az Unió önös érdekeit és céljait tartja szem előtt, ami nem minden esetben kompatibilis a mi érdekeinkkel, viszont külső szemlélőként talán jobban átlátják a magyarországi helyzeteket, problémákat, lehetőségeket. Némely tanács megfontolásra érdemes és a magunk hasznára fordítható.

Mindenképpen figyelembe kell vennünk a gazdák érdekeit is, mert elsősorban az a lényeg, hogy ők jövedelmezően folytatni tudják tevékenységüket és ezzel öregbítsék Magyarország hírnevét a mezőgazdaság területén. Fontos, hogy a szabályozási rendszer illetve a támogatási rendszer is áttekinthető és érthető legyen számukra. Ezért is kifejezetten fontos a tájékoztatás.

Az belátható, hogy a fejlődés, egy nagyobb gazdasági fellendülés idő- és pénzigényes. Nem lehet olyan mértékű változásra számítani, ami 1-2 éven belül többszörös életminőség javulást eredményez, inkább a hosszú távú fejlődésre és annak fenntartására kell törekednünk.

Még mindig fenntartom álláspontomat, miszerint hatalmas előnyre tettünk szert Európai Unió csatlakozásunkkal, viszont az előbb említett okok miatt, illetve a 2008-as válság miatt lehet, hogy nem akkora a fellendülés, mint amire mi számítottunk.

Véleményem szerint a lehetőségek széles tárháza nyílt meg számunkra, de nem használjuk ki kellőképpen ezeket. Arra kell törekednünk, hogy a mezőgazdaság igenis nagyobb szerephez jusson, mert vannak még kiaknázatlan lehetőségek benne. Megfelelő

technikai színvonallal, és birtokszerkezettel a termésátlagok javíthatóak, a támogatások teljes mértékű felhasználásával pedig csökkenthetőek a költségek, így a befektetések kevésbé terhelnék az államot vagy a gazdákat. A megfelelő tájékoztatási rendszerrel pedig minden érdekelt számára elérhetővé válnak a lehetőségek.

„Minden pillanatban ott a lehetőség az újra, a szebbre, a magasabb rendűre. Mindenkör én döntöm el, meglátom-e a pillanatban a benne rejlő végtelen lehetőséget.”
Tisch Ferenc

FORRÁSJEGYZÉK

Olvasott irodalom:

- Dr. Fehér István: Az EU csatlakozási tárgyalások eredményei a mezőgazdaság és a vidékfejlesztés területén. Szent István Egyetem, Gödöllő, Gazdasági Integrációs Tanszék
- Halmai Péter (1953-)(szerk.) -Elekes Andrea (közrem.): Az Európai Unió közös agrárpolitikája (fogalomtár), Agroinform, Budapest, 2003.
- Halmai Péter (1953-)(szerk.) -Elekes Andrea (közrem.): Az Európai Unió közös agrárpolitikája, Budapesti Agrárkamara (közread.),Mezőgazda, Budapest, 2004.
- Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról. Magyar Országgyűlés, 2002.
- Káldyné dr. Esze Magdolna – Dr. Kruppa Éva – Dr. Ferkelt Balázs – Takács Gábor: Integrálódó Európa II. , Perfekt Kiadó, 2010.
- Palánkai Tibor, Benczes István: 3 éve az 50 éves EU-ban. Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskolája, Budapest, 2008. április

Internetes források:

- http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/agricultural/index_en.htm
(Letöltés ideje: 2012. szeptember 21.)
- http://elib.kkf.hu/edip/D_15270.pdf
(Letöltés ideje: 2012. október 3.)
- <http://eu.kormany.hu/a-magyar-eu-tagsag-tortenete>
(Letöltés ideje: 2012. szeptember 23.)
- http://www.euvonal.hu/kulugy/upload/M_29/rek5/550.pdf (EU csatlakozás 2004.)
(Letöltés ideje: 2012. szeptember 21.)
- <http://www.euvonal.hu/index.php?op=mezogazdasag&id=45> (Mezőgazdasági támogatások)
(Letöltés ideje: 2012. szeptember 10.)
- http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/201001/hungarian_2009.pdf
(Letöltés ideje: 2012. október 13.)

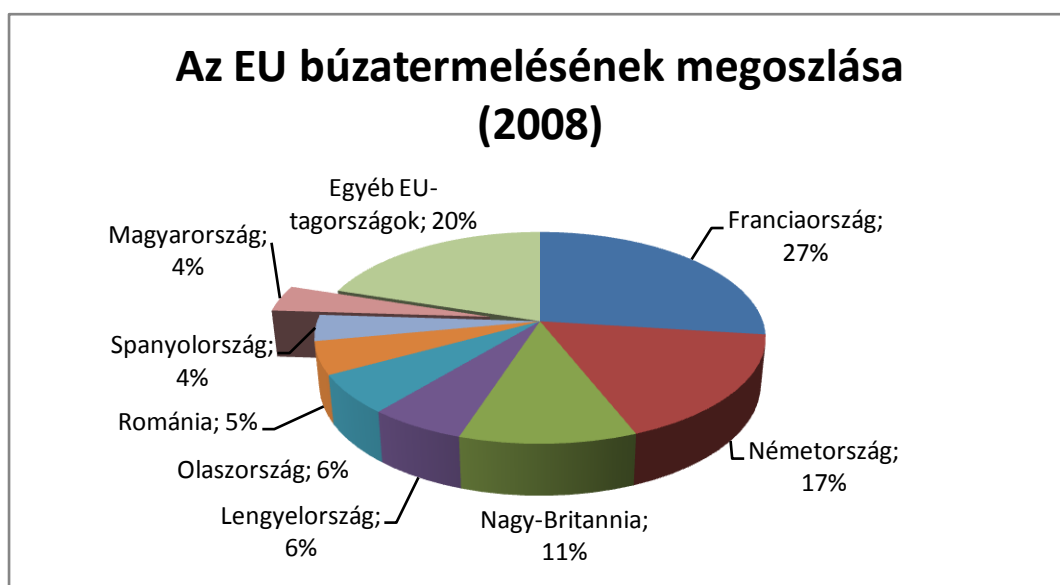
- http://www.kormany.hu/download/4/7e/00000/Magyar%20mez%C5%91gazdas%C3%A1g%20adatok_2009.pdf
(Letöltés ideje: 2012. szeptember 21.)
- http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/Kulpolitikank/Europai_Unio/Dokumentumok/Csatlakozasi_Szerzodes.htm
(Letöltés ideje: 2012. október 3.)
- <http://www.mvh.gov.hu>
(Letöltés ideje: 2012. október 13.)

MELLÉKLET

6. ábra:

Az EU búzatermelésének megoszlása (2008)

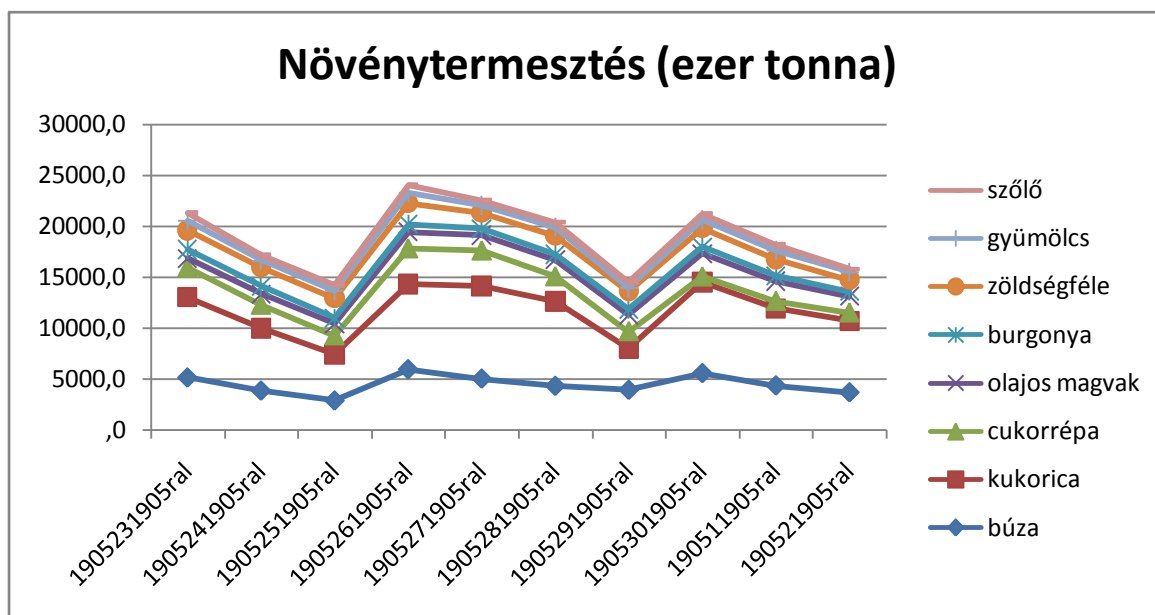
Forrás: http://www.fvm.gov.hu/doc/upload/201001/hungarian_2009.pdf

7. ábra:

Növénytermesztés (2001-2010)

Forrás: www.ksh.hu Mezőgazdaság (1960-)

9. táblázat

A mezőgazdaság kibocsátása az EU-ban alap áron 2000-2011 (millió euró)

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/eurostat_tablak/tab1/tag00102.html

A mezőgazdaság kibocsátása alap áron 2000-2011 (millió euró)												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
EU-27	320947,59	337198,37	330471,98	328358,51	346258,58	327425,36	327595,60	359173,54	379043,33	336745,29	358153,24	389483,07
Belgium	7112,62	7308,95	6629,78	6772,98	7009,21	6621,73	7027,17	7397,25	7490,22	6844,68	7659,32	7607,11
Bulgária	3389,26	3748,39	3648,44	3265,56	3463,74	3355,97	3471,28	3314,89	4494,10	3811,38	3803,92	4315,76
Csehország	2842,43	3231,82	3320,69	2941,37	3629,60	3454,88	3608,26	4328,40	4801,41	3700,23	4060,82	4755,91
Dánia	8383,21	9080,20	8326,74	8225,38	8551,91	7901,98	8255,39	9136,63	9160,41	8538,00	9518,01	10265,13
Németország	42954,21	44973,44	41881,80	40694,30	44211,60	38838,02	40312,61	46319,02	50049,37	43737,33	46069,89	52260,48
Észtország	378,69	444,07	446,64	421,10	482,79	542,92	570,91	698,84	667,65	569,75	668,25	792,53
Írország	5985,51	6066,86	5836,09	5979,12	6156,92	5711,48	5461,78	5940,56	6098,64	5013,85	5624,03	6538,43
Görögország	11645,96	11649,11	11661,45	11997,51	12005,79	12094,96	10423,54	10894,44	10512,30	10153,46	10435,71	10678,04
Spanyolország	36282,14	38507,95	39066,38	42155,48	41623,61	39599,18	37176,03	42489,67	41589,34	37945,75	39963,04	41176,85
Franciaország	63070,00	64167,10	63756,70	62611,10	64562,90	63688,20	61025,60	66542,10	68547,50	63352,50	66651,30	70393,80
Olaszország	43747,69	45408,14	45132,89	45669,88	48076,23	43705,02	43525,51	44990,36	47842,70	43863,93	44401,10	47815,17
Ciprus	579,57	647,57	650,32	623,59	645,20	654,07	634,18	637,21	634,28	665,28	685,66	706,68
Lettország	474,94	554,55	580,43	589,45	676,51	751,20	850,73	1050,56	1036,40	869,34	943,27	1 044,78
Litvánia	1153,88	1166,37	1184,08	1222,81	1384,75	1625,75	1612,46	2077,99	2301,76	1866,02	2042,46	2579,31
Luxemburg	256,23	261,08	339,52	290,21	328,85	291,00	292,01	359,32	365,39	324,69	326,38	352,07
Magyarország	4933,07	5780,10	6099,73	5581,84	6557,38	6116,08	6011,49	6687,30	7843,33	5853,64	6115,12	7764,57
Málta	130,65	137,59	136,61	125,38	124,69	122,85	125,09	127,03	137,94	129,78	124,23	129,40
Hollandia	19888,87	20693,99	20427,87	20459,04	20402,16	20789,24	22565,00	23579,51	24396,44	22799,39	24842,04	25491,54
Ausztria	5629,73	5962,98	5778,72	5727,39	5878,43	5409,18	5624,42	6296,92	6607,74	6009,56	6440,02	7309,91
Lengyelország	12473,55	14871,48	13358,39	11764,34	14224,63	15052,39	16163,43	20138,75	21847,78	17462,06	19768,52	22663,93
Portugália	6099,92	6350,95	6123,84	6102,20	6355,39	5968,05	6040,30	6194,91	6467,85	6115,73	6288,15	6248,27
Románia	8067,10	10707,14	10100,69	10761,85	13654,44	12853,03	14365,42	14301,54	18192,01	14134,39	15301,40	18454,56
Szlovénia	981,32	981,61	1073,50	960,13	1093,49	1065,27	1066,13	1126,90	1177,52	1061,17	1111,49	1191,96
Szlovákia	1415,59	1574,69	1677,23	1621,08	1865,97	1693,09	1770,14	2015,72	2355,74	1858,07	1886,63	2284,84
Finnország	3807,20	3880,80	3948,90	3846,80	3914,83	3961,32	3609,01	4059,67	4192,36	3995,27	4164,70	4526,33
Svédország	4872,53	4664,31	4836,71	4831,47	4857,47	4408,01	4616,88	5277,16	5160,08	4258,75	5288,40	5706,57
Nagy-Britannia	24391,71	24377,12	24447,83	23117,17	24520,10	21150,50	21390,82	23190,88	25073,07	21811,29	23969,38	26429,12